

ELS ADROGUERS I SUCRERS DE BARCELONA 1700-1820. UN EXEMPLE D'ÉLITE GREMIAL¹

per Jordi Doncel i Cabot

El nostre objectiu primordial ha estat l'estudi d'un grup de comerciants, pensant que amb aquest treball podriem contribuir a l'estudi de la societat barcelonina del segle XVIII, i concretament dins d'aquesta de la burgesia. L'estudi de la societat barcelonina a través de l'investigació del món dels gremis va ser iniciat pel professor Molas i Ribalta a la seva tesi doctoral,² en la que ja es parla dels Adroguers i Sucrers de Barcelona. L'existència d'una abundant documentació pertanyent al Col·legi d'Adroguers i Sucrers de Barcelona, entitat professional sota la qual estaven organitzats aquests comerciants, ens ha permès dur a terme un estudi exhaustiu d'aquests en el marc del segle XVIII barceloní.

És pensant primordialment en el nostre objectiu de fer un estudi social —el que no exclou l'interès per altres aspectes que les fonts ens puguin proporcionar— que s'ha escollit d'entre la documentació del Col·legi d'Adroguers i Sucrers les proves de puresa de sang. Aquestes consti-

1. Aquest article està basat en la nostra tesi de llicenciatura, que té el mateix títol. Dirigida pel professor Pere Molas i Ribalta, fou presentada a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona el setembre de 1984, formant part del tribunal l'esmentat professor Molas, la professora Eva Serra i Puig, i el professor Fernando Sánchez Marcos.

2. MOLAS I RIBALTA, Pere: *Los Gremios de Barcelona en el siglo XVIII*, Barcelona 1970, 8 vols. (tesi doctoral). Un resum d'aquesta a *Los Gremios Barceloneses del siglo XVIII*, CECA, Madrid 1970.

tuïen un requisit previ per tots els fadrins que volguessin assolir la mestria d'Adroguer i Sucre. S'ha escollit aquesta documentació, primerament per la seva continuïtat —tret dels anys de la guerra del Francès (1808-1814), en que no es realitzen proves de puresa de sang ni es concedeix cap mestria— i també pel seu contingut, que analitzarem més endavant, i que ha semblat el més adequat per al nostre propòsit.

Aquest serà el nucli principal de documentació utilitzada, havent consultat per al nostre treball des de l'any 1700 fins al 1820, any en què s'acaben les proves de puresa de sang. Per tant, un període que cobreix 121 anys, en què es fan 498 proves de puresa de sang o de llinatge, distribuïdes entre 290 «joves adroguers» o fadrins adroguers.

Es fa necessari explicar en què consistien i com funcionaven les proves de puresa de sang en el Col·legi d'Adroguers, per d'aquesta manera poder comprendre l'informació que se n'ha pogut treure de la seva lectura, així com les seves limitacions. La principal dificultat resideix en que els tipus de proves són bastants diversos i que, encara que el mecanisme sigui el mateix per a totes les proves, aquest mecanisme o funcionament s'amotlla a les circumstàncies de cada jove adroguer.

De tota manera, intentaré donar uns trets bàsics que no siguin ni molt sintètics ni excessivament detallistes.

El contingut bàsic de la prova i el seu objectiu, consisteix en garantir l'origen pur del jove adroguer fins a la segona generació. És a dir, fins als seus avis paterns i materns. Per tant, doncs, set persones (el pretendent, els dos pares, i els quatre avis) de qui es vol garantir la seva puresa de sang, i els seus bons costums.

Totes les proves tenen un qüestionari i un interrogatori. Les preguntes del qüestionari són sempre les mateixes, encara que es formulin en forma de 5 qüestions o bé de 6:

- La primera pregunta interroga sobre si el pretendent adroguer és fill «legítim i natural» del matrimoni integrat per A i B, esmentant el lloc de naixement dels pares (matrimoni A i B), i l'ofici del pare.
- La segona pregunta fa el mateix, respecte al pare del pretendent i els pares del seu pare, és a dir els avis paterns del pretendent.
- La tercera pregunta interroga sobre el pare i avis paterns del pretendent, volent assegurar que aquests no «... sien e fossen respectivament de mal llinatge algu de jueus, moros, moriscos, turchs, conversos,

serrahins, lutherans, calvinistes o de altre reprobada secta o be penitenciat per lo Sant Tribunal de la Inquisició o de altre qualsevol altre mal e infectat llinatge...».³

- La quarta pregunta interroga sobre si la mare del pretendent és filla legítima dels seus pares, és a dir dels avis materns, esmentant el lloc de naixement dels avis materns, i l'ofici de l'avi.
- La quinta pregunta és igual que la tercera, però referida a la mare i els avis materns del pretendent.
- I la sisena pregunta es refereix solament a l'interessat, sobre que aquest «... sia home de bon nom vida y fama induhit de bonas practicas y costums y de honesta conversacio habil idoneo suficiente y capas digne y benamerit per esser altre dels Col·legiats de dit Col·legi de adroguers de dita present ciutat».⁴

El contingut del qüestionari és sempre el mateix en totes les proves consultades, i al llarg de tot el segle XVIII i principis del segle XIX, encara que dit contingut es pugui expressar en menys preguntes i en ordre diferent.

Un cop establert el qüestionari es passa a la declaració dels testimonis, que consisteix en preguntar les preguntes a cadascun dels testimonis prenent nota de les seves respostes i especificant el nom, edat i ofici o categoria social del testimoni. El que ens proporciona una informació més segura i continuada és el qüestionari. Els testimonis generalment no aporten massa cosa, normalment es limiten a repetir afirmativament el contingut del qüestionari. Però per altra banda, que algun notari o escriptent escrivís més del compte —cosa que a nosaltres ens és de molta utilitat— ens ha obligat a llegir totes les declaracions o respostes de les 1.193 persones interrogades en les proves de llinatge consultades. Encara que en moltes ocasions això no ens ha proporcionat res de nou, en d'altres ha estat molt profitós.

Ara bé, un cop coneixem ja el contingut informatiu bàsic que podem treure de les proves, penso que també és interessant explicar el funcionament d'aquestes, el seu mecanisme en els diferents casos que s'han

3. ACA, Secció Diversos, Documentació del Col·legi d'Adroguers i Sucrers de Barcelona, Proves de llinatge («Informaciones Genealógicas y de Buenas Costumbres»), Llibre VIII (1695-1710) Sig. 29, Prova de Francesc Pujol, 1710, núm. 60, fol. 1.098.

4. Idem., fol. 1.099.

trobat. D'aquesta manera tindrem un exemple de com es realitzaven les proves de puresa de sang. La prova de llinatge era duta a terme pel propi Col·legi, era aquest el que s'encarregava de la seva realització. Hem de tenir en compte que parlem de prova de puresa de sang i que en realitat hauríem de parlar de proves en plural, entenent que una prova era la investigació o l'interrogatori que es feia en una localitat, i que el conjunt d'aquestes proves referides a una mateixa família (pretendent, pares, i quatre avis) constituïen les proves de puresa de sang del candidat o pretendent.

Tots els candidats havien de tenir com a mínim una prova, que era la que es realitzava a la ciutat de Barcelona. Els que només havien de fer la prova de Barcelona eren fills i néts de barcelonins. Els dos pares i els quatre avis eren nascuts a Barcelona. O bé, eren fills d'adroguer de Barcelona i néts per via materna de barcelonins o d'adroguers barcelonins (els fills d'adroguers no havien de demostrar la puresa de sang de la branca del seu pare, ja que aquest ja l'havia demostrada en entrar al Col·legi), o bé eren germans d'adroguers de Barcelona, la puresa de sang dels quals havia quedat demostrada en entrar al Col·legi el germà gran.

Però només que hi hagués un dels avis o pares que fos de fora de Barcelona, s'havia de realitzar una altra prova en dita localitat de fora de la ciutat. Podia produir-se el cas que els quatre avis i els pares fossin originaris de diverses localitats, aleshores es feia necessari anar a cadascuna d'elles a fer la prova corresponent. Així ens trobem amb joves adroguers que tenen 3 i 4 proves de puresa (o fins i tot més, encara que això en pocs casos), i d'altres que només tenen una, la de Barcelona. Hi havia proves de puresa de sang molt senzilles. Aquestes eren sobretot les de fills, germans, i néts de col·legiats. Els fills de col·legiats, com ja hem dit abans, no havien de provar la puresa de sang de la branca paterna perquè aquesta ja havia estat provada. En algunes ocasions, si eren també néts per via materna d'Adroguers i Sucrers de Barcelona, aleshores no havien de provar cap ascendència perquè tots dos llinatges estaven ja demostrats. En aquests casos les proves no s'anomenaven de puresa de sang sinó de «vita et moribus» (de vida i costums). L'objecte de les preguntes era saber si el pretendent duia una vida cristiana i tenia costums honestos. Aquestes proves ens creen un buit d'informació, ja que no s'esmenten el nom i cognoms dels avis, i de vegades ni tant sols els dels pares.

Dins també de la documentació del Col·legi d'Adroguers i Sucrers de Barcelona, dipositada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, s'han utilitzat les Actes de Sessions. D'aquestes, s'ha consultat el primer any de cada decenni del segle XVIII, el 1701, el 1711, etc., fins al 1781 ja que del 1786 fins al 1856 no hi ha Actes de Sessions del Col·legi.

Per resoldre el buit que suposa la inexistència d'actes en aquest període s'han utilitzat el Llibre de Comptes 1726-1797 i el Llibre de Tenidoria 1797-1833 del Col·legi. També s'han consultat d'entre les Actes de Sessions, a més de les esmentades, aquelles que es feia necessari consultar. Dins de la documentació pròpia del Col·legi d'Adroguers i Sucrers de Barcelona, s'ha consultat també el lligall 54, que conté les diverses ordenances de dita corporació. A més de totes aquestes documentacions complementàries esmentades s'ha consultat el Cadastre Personal a l'Institut Municipal d'Història: Del Cadastre Personal s'ha treballat amb una relació de cada decenni: del 1717, 1727, etc., fins al 1817.

Un cop explicades les fonts que s'han treballat, havent-nos estès sobretot en la font primordial, les proves de puresa de sang, a continuació exposem les conclusions principals que hem extret de la documentació i del treball d'aquesta:

1. L'anàlisi de l'origen sòcio-professional dels adroguers i sucres de Barcelona, en dues generacions enrera (pares i avis), ens posa de manifest el diferent origen social dels adroguers de Barcelona no fills de col·legiats, que descendeixen de famílies de categories socials superiors, paritàries, i inferiors, a la dels mateixos adroguers. L'origen majoritari dels adroguers és un origen de «classes mitjanes» (artistes, menestrals i pagesos). Configurant els límits d'aquest grup de categories socials mitjanes majoritàries es donen alguns casos que representen els dos extrems (gaudins i professions marginades).

Els adroguers i sucres de Barcelona no tenen preferència per un grup o sector econòmic-professional determinat (tret evidentment del d'ells mateixos), ni per un grup sòcio-professional concret. Aquesta actitud oberta vers la menestralia i la pagesia no significa que el Col·legi d'Adroguers fos una institució oberta a tothom, sinó simplement vol dir que els adroguers i sucres de Barcelona no defensaven amb la seva actitud tancada a l'hora de concedir mestries un monopoli social, sinó que el que defensaven era un monopoli econòmic. El fet fonamental era controlar i limitar el nombre de mestres, ja que d'això depenia l'economia

i la supervivència dels que ja ho eren. L'origen social de les persones a les quals es concedia la mestria —tot i que podia tenir algun pes, car es feien proves de puresa de sang o de llinatge— era una qüestió secundària.

2. Les normes del Col·legi per obtenir la mestria són clarament favorables als fills i gendres de col·legiats. Però al mateix temps d'existir unes normes destinades clarament a fer de la mestria quelcom hereditari, es dóna un marge limitat per deixar entrar als fadrins no parents de col·legiats. Ara bé, aquest marge o «*numerus clausus*» no es compleix en moltes ocasions, ja sigui perquè no es concedeixen mestries o perquè es concedeixen a fadrins que, tot i no ser fills o gendres de col·legiats, són altres parents d'aquests (germans, nebots, cosins, cunyats, etc.). Aquests parents menys directes ocupen places del «*numerus clausus*», i d'aquesta manera impedeixen que fadrins normals, sense cap parentiu amb col·legiats, puguin entrar en el Col·legi.

Malgrat això, existeix un nombre considerable de no parents de col·legiats (el 52,06% del total de mestries concedides) que aconseguen entrar al Col·legi. No coneixem però, quina és la característica comuna —si és que n'hi ha alguna— que poden tenir aquests adroguers sense una tradició familiar dins el Col·legi. Pot ser que en ells hi hagi un cert nivell de riquesa, però de tota manera, a aquest element, s'hi han d'afegir altres elements o condicions (relacions amb el mestre, relacions del mestre amb el Col·legi, etc.) que la documentació no ens proporciona i que molt probablement escapen a una sistematització.

3. Podria ser que el fet que existís un contingent tan considerable de mestres sense tradició familiar obeís a la decadència del Col·legi. I que fins i tot, si en alguns anys no es complia el «*numerus clausus*», això fos provocat per la manca de candidats —motivada per la hipotètica decadència del Col·legi— i no pas pel caràcter restrictiu d'aquest. Primerament hem de tenir en compte que tot i que al segle XVIII es pot parlar de crisi del negoci dels adroguers —entre d'altres factors, tindria el seu pes en aquesta crisi l'establiment del monopoli del tabac— i del corporativisme en general, la decadència del Col·legi d'Adroguers i Succrers es presenta com una decadència sostinguda, si ens basem en el ritme de la concessió de mestries. A través de l'anàlisi d'aquest ritme, es posa de manifest que no és la moderada decadència del Col·legi la que fa que no entrin més col·legiats, sinó que és la clara voluntat dels col·le-

giats de restringir l'accés al monopoli —actitud que s'aguditza quan les circumstàncies econòmiques no són favorables— la que impedeix que es concedeixin més mestries.

El fet que existeixi un grup tan considerable de mestres no fills ni parents de col·legiats no pot ser atribuït a la manca de candidats i a la decadència del Col·legi —almenys durant els tres primers quarts de segle— sinó molt possiblement al fet de que la professió d'adroguer permetia els qui l'exercien, o els seus descendents, una promoció social, un canvi de status, dirigint-se vers activitats més a to amb les noves coordenades de la societat i abandonant per tant el Col·legi. Naturalment, aquesta renovació interna era possible perquè, malgrat el seu caràcter restringit, el Col·legi deixava un marge d'entrada.

4. Finalment, i per definir el comportament social dels adroguer i sucres de Barcelona, hem de dir que aquests es caracteritzen per una política endogàmica entre ells mateixos. Aquesta política matrimonial endogàmica només afecta però, a una minoria dels adroguers (menys d'un 10% dels estudiats). Endogàmia que pel fet de ser molt limitada no és excloent d'altres formes de comportament més generalitzades. Les més comunes d'aquestes formes de comportament són: l'establiment de relacions familiars entre famílies d'adroguers i famílies de menestrals (d'algunes d'aquestes últimes coneixem la seva posició econòmica benestant), i l'establiment de relacions familiars entre famílies d'adroguers i famílies pertanyents a professions d'élite corporativa. Totes aquestes relacions familiars entre famílies pertanyents molts cops a diferents estrats socials —que posen a més de manifest l'existència de membres dins de la mateixa família, fins i tot germans, pertanyents a categories socials diferents— ens mostren fins a quin punt la classificació dels homes en estrats socials, sense tenir en compte la seva posició econòmica, és en moltes ocasions incompleta.

Ara bé, per sobre d'aquest ampli grup d'adroguers més o menys barrejats i units socialment i familiarment amb menestrals, s'aixeca una autèntica aristocràcia social i econòmica d'adroguers i sucres. És en aquest grup en què es manifesta més fortament la política endogàmica entre adroguers de Barcelona i també entre altres famílies pertanyents a la aristocràcia de les seves professions burgeses o d'élite corporativa, sobretot botiguers. Aquest grup, format per les minories altes d'un conjunt de professions burgeses, té unes relacions familiars molt àmplies

amb comerciants matriculats, alguns dels quals són ciutadans honrats. L'aristocràcia dels grups d'élite gremial —entre la qual es troben adroguers— constitueix base i part de l'estrat més elevat de la burgesia barcelonina set-centista. La minoria dels adroguers pertany, doncs, a aquesta alta burgesia, i la majoria dels adroguers pertanyen a la burgesia pròpiament dita.